

jutott, ahol felvették a Képzőművészeti Főiskolára. Kandinszkijjal és több neves művésszel ismerkedett meg ekkoriban. Gorkijjal, Majakovszkijjal és Leninnel is találkozott. A forradalom vezére nem szerette az avantgárdot – emlékezett vissza. 1921-ben tért haza Temesvárra, itt születtek expresszív erejű kis szobrai, illusztrációi orosz népmesékhez. Tragikus kimenetelű vérbaja miatt egy elfekvőbe került, ma ismeretlen helyen nyugszik.

Az utolsó dolgozat visszavezet Kolozsvárra, a világháború előtti évekbe. A Budapesten megalakult Magyar Impresszionisták és Naturalisták Köre (MI-ÉNK) 1909 tavaszán három vidéki kiállítást rendezett: Kolozsváron, Nagyváradon, Aradon. Ők voltak a magyar fauveok vagyis „Vadak”. A tanulmány e kolozsvári kiállítás előkészítésének történetét és a kiállítás fogadtatását dolgozza fel. A város inkább konzervatív ízlésű közönsége és a műbírálók sem lelkesedtek az új

alkotásokért. Az Adyt is kezelő, modern gondolkodású Lukács Hugó elmeklinikai tanársegéd lett helybéli támogatójuk. Több képüket meg is vásárolta.

Murádin Jenő legújabb kötetét akár albumként is forgathatjuk jó minőségű színes reprodukcióinak köszönhetően. Van azonban még egy vonatkozása, amit ki szeretnénk emelni: a helytörténeti tájékozottság. A tanulmányok néhány kivételtől eltekintve mind Kolozsvárhoz kötődnek. A szerző ezekben jellemzi a város korabeli helyzetét, a szoba kerülő intézmények történetét, jelentőségét, a nemzetiségi-politikai viszonyokat, felsorolja az ismételt utcanévváltozásokat. Figyel arra, hogy a nem helybéli illetőségű is tájékozódni tudjon a város házai és terei közt. Felmutatja az értékeket, s figyelmet a veszteségekre. Műve várostörténet is egyben.

Gaal György

„CSAK AZ IDŐ KÖT ÖSSZE MINKET, MEG A HIT”

Grecsó Krisztián: *Harminc év napsütés*

■ A *Harminc év napsütés*ről megjelent korábbi kritikák rendszerint a kötet valamely tematikus vonalát emelték ki, és ebben a megközelítésben tárgyalták a mű érdemeit és visszasságait. Így például az *Olvas bele* kulturális portál oldalán megjelent írás, mint ahogy a címe (*A felnőtté válás története*) is mutatja, a beavatódástörténetek keretébe helyezi a kötetet, míg a különböző blogokon megjelent kritikák, ajánlók inkább a múltidézésre, a nosztalgizásra és a biográfiai olvasatot alátámasztó érvelésre feketetik a hangsúlyt (Smoking Barrels Blog: *Afféle tűnődős könyv, megérint, de nem vág földhöz*, Gabó Olvas című blog: *Grecsó Krisztián: Harminc év napsütés*). A *KönyvesBlog* ismertetője is az emlékeket bebarangoló kötetként beszél a szerző művéről, az ismertetés címében (*Grecsó hősei a női bokákból olvassák ki a sorsot*) pedig

egy másik fontos tematikus elemet is felvillant: a nőkhöz való viszonyulást, a velük megélt történetek jövőre tett hatásának fontosságát. Ezek ugyan mind benne vannak a novelláskötetben, de szétválaszthatatlanul. Nem emelhetünk ki egyetlen olyan tematikus vagy szerkezeti elemet, amely hiány nélkül magába tudná foglalni az összes novellát. A felnőtté válás, az apa-fiú viszony, az emlékezés, a nőkhöz való viszony mellett ott van a reflexió, a felnőttkori újraértelmezés, az időrenddel, a szubjektummal való játék, a hétköznapi csendesség mellett és ellenében ott vannak a harsogó pillanatok. Ehhez hasonlóan a novellák hangulata is széles skálán mozog. A szívmengető nosztalgiaától az öniróniáig, a viccestől a sztoikuson keresztül egész a lehangolóig, a borúlátótól az örök reménykedőig szélesedik a paletta, úgy, hogy

közben egyik értékdimenzió sem emelkedik a többi fölé. A tematikus és hangulati diverzitást tovább árnyalja az, hogy milyen típusú novellákban jelennek meg. A történetmesélő írások mellett ugyanis esszé-iztikus és moralizáló írások is helyet kapnak. De ezek a típusok sem választhatóak élesen szét minden esetben, találkozunk olyan írással is, amelyben ezek keveréke jelenik meg. Kritikámnak nem célja a tematikus szálak és a novellacsoportok pontos számbavétele, hiszen hasonló törekvéseket valósítanak meg a fentebb említett kritikák is. Inkább a típusok, témák, hangulatok keveredését mutatnám be és ennek narratológiai és jelentésteremtő hozadékait.

Először is, ha a szerző visszamegy a múltba, vagy emlékezik a múltra a jelenből, akkor az nem egyszerűen behozza a gyerek- és kamaszkor témáját, de az elbeszélő pozícióját, tudását, szubjektumát sem hagyja érintetlenül. Nem is beszélve arról, hogy nyelvilag hogyan igazolják vissza a novellák, hogy éppen milyen időben vagyunk. A kötet számos olyan novellát sorakoztat fel, amelyekben az elbeszélő egyes szám első személyben meséli a történetet. Az effajta írások nagyobb számban jelennek meg a válogatás első felében, ahol valóban a felnőtte válás, a beavatódás történeteit olvashatjuk (pl. *Édes, édes, Remények, Ildik*). A két kiemelt novella a kötet első, *Nyarak a nagyivál* című részéből származik. Azonban, amint már utaltam rá, nem teljesen egyértelmű, hogy ki is ez az egyes szám, első személy. Az világos, hogy egy kiskamasz beavatódástörténetét olvassuk, hiszen a novella az első udvarlás nehézségeiről, sikereiről ad számot. Ugyanakkor sokszor már a felütésből is látszik, hogy az elbeszélő retrospektív nézőpontból közelít a múlt eseményeihez, például: „Úgy hittem, akkoriban mindenkinek úgy járja Kenesén, hogy frissiben rámutathat a keszregre.” Vagy: „utólag már látom, félt, hogy elveszíti titkos barátságunkat” (*Remények, Ildik*). A novella énjének megalakotottsága emellett abból a szempontból sem egyszerű és egyértelmű, hogy mennyi tudással rendelkezik. Az elbeszélő ugyanis direkt módon közvetíti az olvasónak azt is, hogy mit gondol, érez, tud a többi szereplő. Mintha belelátna a személyükbe. (pl. „[Juszi mama] tudta, hogy

azt *hiszem*, könnyű eset vagyok, hogy még a kamaszkori lázadásom is abban az önelégültségben telik, velem milyen könnyű.” *Remények, Ildik*) Az idézett részletben azonban ennél is többet fedezhetünk fel. Láthatjuk, hogy az író az igeidők használatával is mutatja azt, hogy mikor olvasuk az elbeszélő gyerekkori énjének gondolatait, hiszen ilyenkor jelen időt használ. Szemben az olyan mondatokkal, mint „De én Juszi mamával így *nyaraltam* – neki *megtették*”, ahol szintén a gyermeki én elbeszélését olvashatjuk, de a visszatekintő felnőtt szemszögéből, s így a szerző múlt időt használ.

A másik nagyobb csoport az egyes szám harmadik személyt működtető elbeszélés. A narrátor itt is közvetítés nélkül képes számot adni a szereplők ki nem mondott gondolatairól (pl. *Már nem ember, Hímnusz egy női bokáról, Moszkva*). Azonban nemcsak továbbítja az olvasó felé ezeket, hanem kritikusan felettük is áll: *A szerető neve* című novellában például közli és érvényteleníti is az öreg tanár megfigyelését: „Bizonyosan nem így volt, de Szalma Lajos így látta.” Érdekes pozíció foglalt el mindezek szempontjából *Az ezüstcsillagok nyoma* felnőtt, egyes szám, első személyű elbeszélője, aki ezúttal nem lát bele beszélgetőtársa, Angéla fejébe. Sőt saját gondolatairól is csak a novella zárlatában ad számot, szerepe mondhatni nem más, mint hogy kérdéseivel továbbgördítse Angéla beszámolóját. A kötet egészét tekintve az elbeszélőnek tehát egyszerre vannak mindentudó narrátorra és énelbeszélőre jellemző tulajdonságai.

Az emlékezés mint téma és mint poétika újabb árnyalattal bővíti a novellákban megfigyelhető elbeszélői komplexitást, ugyanis megidéz egy újabb reflexiós szintet. A narratori pozícióhoz hasonlóan a reflexió sem egynemű a *Harminc év napsütésben*. Első és talán leghamarabb szembetűnő típusa a gyermeki és a felnőtt perspektíva közötti különbségekre történő utalásokban érhető tetten. Számos példát idézhetnénk, de az egyik legtöbbet mondó talán az *Apu főz* elsőosztályos elbeszélője, aki olyan tudással rendelkezik gondolkodási módjából fakadóan, amelylyel a felnőtt szülők nem: „felfedezte, hogyha elkeveri a két fogást, gulyásleveszt kap. Pillanatig csönd lett, első osztályos

voltam, de még én is éreztem, hogy ez aféle alapvetés lehet, amit egy felnőttnek mulatságos felfedezni. Hogyhogy ők ezt nem tudták?" A gyermeki logikának szívet melengető megjelenítése *A tejút és a festett ló* című történetben is ábrázolásra kerül, ahol a nagymamával szobát festő gyermek már rég elhatározta, hogy bokrot fest a falra, de olyan bokrot, amit nem lehet felismerni. Az ehhez hasonló részek olvasásakor többször is eszünkbe juthat Kosztolányi Dezső *A szegény kisgyermek panaszai* című kötete, hiszen mint már utaltam rá, megjelenik a gyerekek nemcsak sajátos gondolkodása, de az ebből fakadó sajátos többlettudása is. Az intertextuális utalás a leglátványosabban a *Magánjézus* címet viselő novellában érhető tetten, ahol a felnőtt elbeszélő így szólítja meg saját gyermeki énjét: „Fonjál magadnak koszorút, te szegény fiú.”

A reflexió egy másik szintje nemcsak az elbeszélőt, de magát a szubjektumot érinti, szétszedve, újraértelmezve azt. Több novellában is feltűnik Daru alakja, aki azonos a novella narrátorának gyerekkori énjével („Mert Daru haragudott a kövér Kisjézusokra, és én értem őt. Értem a haragját, mert Daru én vagyok. És él bennem a haragja húsz év múlva is.” *Magánjézus*). Mikor azonban az elbeszélő elkezd az elmúlt idő tényezőjére reflektálni, a kapcsolat elszakad, és az ének eltávolodnak egymástól: „Mert Daruban semmi sincs belőlem, és bennem sincs semmi belőle, csak az idő köt össze minket, meg a hit, hogy az a valaki, aki Daru volt, az az én múltam.” A szubjektum kérdése tematikusan is megképződik a kötetben, több novellának is témája az individuuum és hagyomány viszonya. A lázadó kamasz legtöbbször az apával, nagypapákkal és a hozzájuk elválaszthatatlanul kötődő falusi életmóddal kerül ellentétbe (*Balaton-i eszkimó*, *Csendes kalendárium*). Azonban bárhogy is szeretné levetkőzni a falusiasságot (amelyet a felnőtt szemlélő már megszépítve lát), a hagyomány diskurzusa észrevétlenül, de annál nagyobb hatást keltve csúszik bele az elszakadni akaró, származását sokszor szégyellő kamasz gondolatfolyamába: „Ő próbálta elmagyarázni Darunak a barokk Jézusokat is. Mert Daru haragudott a kövér Kisjézusokra, és én értem őt. [...] Hiszen az én Jézusom betlehemes jászolban

talál nyugóhelyet, és szalma az ágya. Kemény szalma gyöngye testét, ó mily kínozza.” (*Magánjézus*). Népi, tehát hagyományos és közösségi költésből származik az a sor, amely az individualitását mindenáron kierőszakolni akaró én saját hitéhez való viszonyulását a legjobban meg tudja ragadni.

Amint látható volt a fenti példákból, a reflexió sokszor bekúszik a történetmesélésbe, az elbeszélő egy-egy elszólásszerű megnyilatkozásában. Azonban, mint már említettem, a novellák között vannak esszéisztikusabb, moralizáló darabok is, amelyek inkább elmélkedések, mint epikus alakított történetek. A kötet elmarasztalható részeit éppen ezekben a novellákban fedezhetjük fel. A kötetben nagy szerepet kapó újraértelmezések természetesen legitimálják az ilyen novellák jelenlétét, de amikor több is egymás mellé kerül belőlük, akkor nehézkessé teszik az olvasást. A kötet utolsó részében egymás után olvassuk *Az utolsó és az első angyal nálunk*; *Este, otthon*; *Jó nap a halálra* novellákat, ráadásul ezek mindenike többnyire lehangoló, pesszimista látásmódot érvényesít, megakasztja az olvasást. A sikerületlenséget persze nem maga a megjelenített hangulat és talán nem is a novellák sorrendjének kialakítása, annál inkább a túlírtás okozza. Sikerültebbek azok a novellák, amelyekben a szerző nem akar mindent megmagyarázni, hanem hagyja, sőt meghívja az olvasót arra, hogy maga értelmezzen. A *Házi kecsap* zárata („Egész délután nem tudtam betelni vele.”) így válik az egyik legjobb csattanóvá a kötetben. Nem tudjuk ugyanis, hogy az újjal, városiassal nem tudott-e betelni az elbeszélő, amit a házi kecsap jelentett, vagy a lányokban felfedezett jóssággal, esetleg azzal az eufóriával, amit az okozott, hogy végre fel mert vállalni magát.

A *Harminc év napsütés* mellett nem mehetünk el anélkül, hogy ne ejtenénk néhány szót a képiségéről. Ez ugyanis szoros összefüggésben van az múltidézővel, mégpedig prousti módon. Az emlékezés elindítója sokszor egy-egy íz vagy illat: *Remények*, *Ilidik*; *Húsz év múlva*; *Házi kecsap*. Ezenkívül számos hasonlatba is beépülnek ételek, hogy csak néhányat idézzünk: „a blúza is nagyon kerek, és olyan barna, hogy az lángosban már

égett” (*Remények, Ildik*), „összeestem, mint a hidegen felejtett kelt tészta” (*Édes, édes, édes*), „az asszony fenekén úgy hullámzott a bőr, mint a rétestészta” (*Az ezüstcsillagok nyoma*). Az ételek, a sütés képzetait mozgósító nyelvi megformáltság végigfut a kötetben, s ezzel kohézióteremtő eszközzé is válik.

Az emlékező helyzetből adódó elbeszélői komplexitás és a képesség mellett egy harmadik módja is működik a kötetkompozíció megteremtésének, ami abban érhető tetten, ahogy a novellák előreutalnak, illetve felidézik egymást. Megtörténik például az, hogy az egyes történetek relativizálják egymás értékítéletét: a személyes csoda ad jelentést az életnek a *Van olyan, hogy igazi* című szövegben, míg a *Szent Iván-éji csodákban* ezzel ellentétben a maguk medrében szépen folyó hétköznapok jutnak hasonló szerephez. A *Hazuról el* és *A férj monológja* pedig a faluhoz, falusiassághoz való viszonyulás két, egymással szöges ellentétben álló példáját mutatja fel. A család női, illetve férfi tagjait szerepeltető novellák is vonatkoztathatók egymásra. Az ellenkező nemmel való első ismerkedés történetei Juszti mamához kapcsolódnak,

míg az önkifejezés, identitáskeresés az apával, nagypákkal szemben tematizálódik. A kötet címe és az alcíme: *Harminc év napsütés – egy csendes kalendárium –*, a nagypapa sokévi időjárás-feljegyzéseiből születik, míg magához az íráshoz való viszony, az írói sikerélmény Juszti mamához kapcsolódik: „Soha ekkora írói sikerem többé nem lesz. Néhány sor, az első kötetem első versének néhány sora legyőzte ötven év titoktartását és szemérmét” (ti. hogy Juszti mama ötven évig rejtgette saját írásait) – *Megszülettem egy kazal tövében*. És mivel az említett kötet a *Vízjelek a honvágyról* címet viseli, amely a szerző valóban legelső, 1996-ban megjelent kötete, ez a novella is megengedi, erősíti a biografikus olvasat lehetőségét.

Egyetérthetünk tehát a Smoking Barrels Blog véleményével, miszerint a kötet ugyan „megérint, de nem vág földhöz”, ha csak azt vesszük figyelembe, mit mond a könyv. Ha azonban figyelünk arra, hogy mindezt hogyan mondja a kötet, akkor látni fogjuk, hogy közel sem annyira csendes, egyszerűen nosztalgikus ez a kalendárium, mint ahogy az alcím sejteti.

Sebestyén Kinga

